

საქართველოს ეკონომიკური მოდელი: „სამომხმარებლო პარადოქსი“ და „ტურისტული ხაფანგი“

ვლადიმერ პაპავა

აკადემიკოსი, პროფესორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

საქართველოს ეკონომიკური მოდელი ეფუძნება არა იმდენად წარმოების, რამდენადაც მოხმარების სტიმულირებას. 2017 წელს იმპორტი 3,8-ჯერ აღემატებოდა ექსპორტს, ხოლო იმპორტული პროდუქტების წილი როგორც სამომხმარებლო, ისე სასურსათო კალათაში 80% იყო. საქართველოს მთავრობისათვის პრიორიტეტული ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკა უნდა გახდეს. ამასთან ერთად აუცილებელია სამთავრობო ხედვა ფოკუსირებულ იქნეს ეკონომიკის რეალური სექტორის განვითარებაზე მისი ინდუსტრიალიზაციის გზით.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური მოდელი; ტურიზმი; სამომხმარებლო პარადოქსი; ტურისტული ხაფანგი; ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკა; ინდუსტრიალიზაცია.

თანამედროვე საქართველოს ეკონომიკური მოდელის დასახასიათებლად გასათვალისწინებელია, რომ სამწუხაროდ, ის არა იმდენად წარმოების ზრდაზეა ორიენტირებული, რამდენადაც მოხმარების სტიმულირებაზე. ამას კი არა ერთი უარყოფითი შედეგი მოაქვს.

2017 წლის ოფიციალური მონაცემების თანახმად იმპორტი ექსპორტზე 2,9-ჯერ მეტი იყო, ხოლო ექსპორტიდან თუ გამოვრიცხავთ რეექსპორტს, მაშინ იმპორტი ექსპორტს 3,8-ჯერ აღემატებოდა (საქსტატი, 2018). ეს ფაქტი სულაც არ არის გასაკვირი თუ კი გავითვალისწინებთ, რომ წლების განმავლობაში საქართველოში გატარებული ეკონომიკური პოლიტიკა ეფუძნებოდა მოხმარების სტიმულირებას ეკონომიკის რეალური სექტორის სათანადო განვითარების გარეშე.

ის, რომ საქართველოს ეკონომიკა წარმოებაზე უფრო მეტად მოხმარებაზეა ორიენტირებული ის ფაქტიც მოწმობს, რომ წლების განმავლობაში კერძო და სახელმწიფო მოხმარების ჯამური მოცულობა მთლიანი შიგა პროდუქტის 90%-ს შეადგენს (Samson, 2008).

ეკონომიკის რეალური სექტორის შედარებითი განუვითარებლობის პირობებში მოხმარების ზრდას ძირითადად საზღვარგარეთიდან შემოდინებული ფულადი სახსრები უზრუნველყოფდა. კერძოდ, ეს სახსრები „ვარდების რევოლუციის“ პირველ წლებში უპირატესად პირდაპირი უცხოური ინვესტიციებისა (Shmidt, 2007) და საზღვარგარეთ მცხოვრები საქართველოს მოქალაქეებისა და მათი ნათესავების ფულადი გზავნილების ხარჯზე ხდებოდა (Kakulia, 2007).

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების აკუმულირება, როგორც წესი, უძრავ ქონებაში ხორციელდებოდა, რაც მთლიანობაში ქვეყნის შიგნით დამატებით ფინანსურ რესურსს ქმნიდა ქმნიდა (Charaia, 2018; Silagadze, Zubiashvili, 2016). საბანკო სისტემაში მობილიზებული ეს ფინანსური რესურსი ბინათმშენებლობის ზრდას უწყობდა ხელს, რომელიც, შესაბამისი სახელმწიფო კონტროლის არარსებობის პირობებში, კარგად ცნობილ „საფინანსო პირამიდის“ სისტემადა იქცა (Papava, 2010, p. 46).

სამწუხარო ფაქტია, რომ სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ საქართველოს მრავალმა მოქალაქემ სხვადასხვა მიზეზით დატოვა ქვეყანა. შედეგად საქართველოს მოქალაქეთა თითქმის 20% (მლნ-ზე მეტი) საზღვარგარეთ ცხოვრობს. მხოლოდ საბანკო არხებით შემოსული ფულადი გზავნილების ოდენობა ყოველწლიურად 1 მლრდ აშშ დოლარს აჭარბებს. ეს ფული მოსახლეობის მიერ უმთავრესად პირველადი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად, ასევე ბინების ასაშენებლად გამოიყენება.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, საქართველოში დანაზოგების დაბალი დონეა, რის გამოც კომერციული ბანკების საკრედიტო რესურსების ზრდისა და შევსების ძირითადი წყარო ევროპულ საფინანსო ბაზრებზე აღებული სესხებია. სამწუხაროა, რომ ამ სესხებით ხდება უმთავრესად საყოფაცხოვრებო ტექნიკის შეძენისა და სამშენებლო ბიზნესის დაკრედიტება. გასათვალისწინებელია, რომ, სამწუხაროდ, საქართველო საყოფაცხოვრებო ტექნიკას არ აწარმოებს, რის გამოც ქვეყნის კომერციული ბანკების სამომხმარებლო კრედიტები გამოიყენება არა საქართველოს, არამედ ამ ტექნიკის მწარმოებელ ქვეყნების (საიდანაც ხორციელდება საქართველოში ამ ტექნიკის იმპორტი) ეკონომიკის რეალური სექტორის განვითარებისათვის. მაშასადამე, საქართველოს საბანკო სექტორი არის საზღვარგარეთიდან სასესხო საშუალებების მოზიდვის ფინანსური „მილი“, რაც ხელ უწყობს ამ საშუალებების გადინებას მესამე ქვეყნებში, მათი ეკონომიკის რეალური სექტორის განვითარების დასაფინანსებლად (Papava, 2010, p. 46).

მაშასადამე, მართალია „ვარდების რევოლუციის“ შემდეგ საქართველოში მზარდი ფინანსური რესურსების შემოდინებამ ახალი მოთხოვნა გააჩინა, თუმცა, სამწუხაროდ, მან ეკონომიკის რეალური სექტორის განვითარებას ხელი ვერ შეუწყო.

გაზრდილმა მოხმარებამ, რომლის კვალობაზე ადეკვატურად არ გაზრდილა ეკონომიკის რეალური სექტორი, მოგვცა ის სავალალო შედეგი, როცა სამომხმარებლო ისევე, როგორც სასურსათო კალათაში იმპორტული საქონლის წილი სტაბილურად 80%-ის დონეზეა. სხვა სიტყვებით, იმას, რასაც ჩვენ მოვიხმართ, იქიდან იმპორტული საქონელი სამამულოზე ოთხჯერ მეტია.

სახეზეა „სამომხმარებლო პარადოქსი“, რომლის თანახმადაც, საღი აზრიდან გამომდინარე, შეუძლებელი უნდა იყოს იმაზე ბევრად მეტი მოხმარება, ვიდრე ამ მიზნით ვაწარმოებთ, თუმცა ამას მაინც აქვს ადგილი საქართველოში.

ამ პარადოქსის ახსნა სულაც არ არის რთული, თუ კი გავიხსენებთ, ზემოთქმულს, რომ ამგვარი მოხმარებისათვის გამოიყენება ორი წყარო:

ფულადი გზავნილები საზღვარგარეთიდან;

საბანკო კრედიტები.

სამწუხაროა, რომ საქართველოში მოხმარება უმთავრესად ეფუძვნება საზღვარგარეთ შექმნილ შემოსავლებს და ასევე საზღვარგარეთ წარმოებულ სამომხმარებლო საქონელს. ამგვარი ვითარება, როცა ძალაშია „სამომხმარებლო პარადოქსი“, შეიძლება ერთმნიშვნელოვნად ითქვას, რომ საქართველოში ჩამოყალიბდა ეკონომიკის მომხმარებლური მოდელი (Papava, 2017).

„სამომხმარებლო პარადოქსი“ არ იძლევა ქვეყნის ეკონომიკის სტაბილური განვითარების შესაძლებლობას. აშკარაა, რომ აუცილებელია გატარებულ იქნეს ისეთი ეკონომიკური პოლიტიკა, რომელიც ხელ შეუწყობს ეკონომიკის რეალური სექტორის განვითარებას, როცა საქართველო თავად გახდება მწარმოებელი ქვეყანა, როცა გაიზრდება მისი საექსპორტო პოტენციალი.

როგორც ცნობილია, ჯერ კიდევ პარტია „ნაციონალური მოძრაობის“ მმართველობიდან დაწყებული, მთავრობა ძირითადად ფოკუსირებული იყო საქართველოში ტურიზმის განვითარებაზე. სამწუხაროა, მაგრამ არც „ქართული ოცნების“ მთავრობას აქვს განსხვავებული ხედვა ქვეყნის ეკონომიკის ძირითადი მამოძრავებელი დარგის შესახებ და ისიც უმთავრეს აქცენტს საქართველოში ტურიზმის განვითარებაზე აკეთებს.

თეორიულად ტურიზმი ეკონომიკის რეალური სექტორისათვის დამატებით სტიმულებს იძლევა, რადგანაც ქვეყანაში შემოსული ტურისტის აჩენს დამატებით მოთხოვნას, რაც საჭიროებს წარმოების გაფართოებას ამ მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად. ეს დებულება საქართველოს შემთხვევაში კორექტული არ არის, რადგანაც ტურიზმი საქართველოში ვერ ასრულებს მისი თითქმის განუვითარებელი ეკონომიკის რეალური სექტორის განვითარებისათვის მასტიმულირებელ ფუნქციას. სამწუხარო ფაქტია, რომ ჩვენ ქვეყანაში ტურიზმი ხელს უწყობს იმ ქვეყნების ეკონომიკის რეალურ სექტორების განვითარებას, საიდანაც ძირითადად ხორციელდება იმპორტი საქართველოში. ამის დასტურად გამოდგება ის რეალობა, რომლის თანახმადაც საქართველოში ჩვენი სამომხმარებლო კალათის არა უმეტეს 20%-ია სამამულო წარმოების, ხოლო დანარჩენი 80% კი იმპორტირებულია. მაშასადამე, საქართველოში ჩამოსულ ტურისტის მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად იგივე სამომხმარებლო კალათა გამოიყენება, რაც იმას ნიშნავს, რომ, რაც უფრო მეტი ტურისტი ჩამოვა ქვეყანაში, აბსოლუტურ განზომილებაში მით უფრო მეტი იმპორტი უნდა განხორციელდეს.

თქმული სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ საქართველოს მთავრობამ უარი უნდა თქვას ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობაზე. მთავარია, რომ ეკონომიკის მხოლოდ ეს დარგი არ იყოს ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკისათვის პრიორიტეტული, რადგანაც აუცილებელია განვითარდეს ეკონომიკის რეალური სექტორი და, მაშინ, ტურიზმი საქართველოში მართლაც გახდება წარმოების გაფართოების მამოძრავებელი ძალა. ამ არგუმენტის გასამყარებლად საკმარისია გავიხსენოთ ისეთი ცნობილი ტურისტული ქვეყნები, როგორცაა, მაგალითად, შვეიცარია, საფრანგეთი, დიდი ბრიტანეთი თუ აშშ, რომლებიც არა მარტო ტურისტული ქვეყნებია, არამედ ეკონომიკის სექტორული განვითარების მრავალფეროვნებითაც გამოირჩევიან, რის გამოც ისინი განეკუთვნებიან განვითარებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნების რიცხვს.

ის, რომ ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკა უმთავრესად ორიენტირებულია ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობაზე, ქმნის ეკონომიკური წარმატების ილუზიას. კერძოდ, მეტი ტურისტის შემოსვლით ოფიციალური სტატისტიკის თანახმად, ქვეყნის ეკონომიკაც მით უფრო მეტად იზრდება, თუმცა, ფაქტობრივად, მოსახლეობის ეკონომიკური და სოციალური მდგომარეობა, სამწუხაროდ, დიდად ვერ უმჯობესდება. უმთავრესად ტურიზმზე ორიენტირებული ეკონომიკა სინამდვილეში არა თუ ვერ ვითარდება, არამედ მთლიანად საზოგადოება, გარკვეული აზრით, დეგრადირებასაც კი განიცდის, რადგანაც ამ ტიპის ეკონომიკაში ნაკლებადაა საჭირო მაღალკვალიფიციური, ინტელექტუალური შრომით დაკავებული, შემოქმედებითი ნიჭის მქონე ადამიანები. შედეგად, ეს ადამიანები საზღვარგარეთ ეძებენ საკუთარი ნიჭის რეალიზების ასპარეზს.

მაშასადამე, სახეზეა ის გარემოება, როცა საქართველოს ეკონომიკა მოქცეულია „ტურისტულ ხაფანგში“, როცა ეკონომიკა იზრდება, მაგრამ ფაქტობრივად არ ვითარდება (Papava, 2018).

იმისთვის, რომ საქართველოს ეკონომიკა დაუახლოვდეს განვითარებული ეკონომიკის სტანდარტებს, აუცილებელია მთავრობამ პრიორიტეტულად გამოაცხადოს ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკის შექმნა. ამისათვის კი აუცილებელია მთავრობამ ქვეყნის განვითარებას უმთავრეს პრიორიტეტად დასახოს განათლებისა და მეცნიერების სფერო. იმავდროულად მთავრობისათვის პრიორიტეტულად უნდა იქცეს საქართველოს ეკონომიკის რეალური სექტორის განვითარება, რომელიც აუცილებლად უნდა დაეფუძნოს ეკონომიკის ინდუსტრიალიზაციას.

ლიტერატურა:

1. საქსტატი (2018) საგარეო ვაჭრობა. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=133&lang=geo.
2. Charaia V. (2018). FDI Motivation and Benefits for Georgia. *Ekonomisti*, No. 1.
3. Kakulia M. (2007) Labour Migrants' Remittances to Georgia: Volume, Structure and Socio-Economic Effect. *Georgian Economic Trends*, October.
4. Papava V. (2010) *The Economic Development Complex in the Black Sea Area: The Impact of the Global Financial and Economic Crisis*. Xenophon Paper, No. 9. Athens, ICBS, http://icbs.org/media/113_original.pdf.
5. Papava V. (2017) Necroeconomics of Post-Soviet Post-Industrialism and the Model of Economic Development of Georgia and Russia. *Journal of Business and Economics*, Vol. 6, No. 5, <http://www.academicstar.us/issushow.asp?daid=1197>.
6. Papava V. (2018) Georgia's Economy in a "Tourist Trap". *Rondeli Blog*, July 25, <https://www.gfsis.org/blog/view/854>.
7. Samson I. (2008) Medium-Term Prospects for the Georgian Economy. *Georgian Economic Trends*, February.
8. Silagadze A., Zubiashvili T. (2016) Foreign Direct Investment in Georgia. *International Journal of Arts & Sciences*, Vol. 9, No. 2.
9. Shmidt M. (2007) Foreign Direct Investment to Georgia: Can Active Investment Promotion Policies Make a Difference? *Georgian Economic Trends*, January.

Georgia's Economic Model: The "Consumer Paradox" and the "Tourist Trap"

Vladimer Papava

Professor

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

S u m m a r y

Georgia's economic model is based less on increasing production and more on stimulating consumption. In 2017 imports have been exceeding exports by 3.8 times, and the share of imported goods in the consumer basket, as well as the food basket, consistently reaches about 80%. A knowledge-based economy must be declared by Georgia's government a priority. It is also compulsory for the government's vision to focus on developing the real sector of the economy through its industrialization.

Key words: economic model; tourism, consumer paradox; tourist trap; knowledge-based economy; industrialization.